

Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi
ISSN: 2630-600X

VASAD

Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi - Yıl / Year: 2021 - Sayı / Issue: 8 - Sayfa/Page: 133-154
Makale Bilgisi / Article Info / Geliş/Received: 16.11.2021 / Kabul/Accepted: 16.12.2021
Yayın Tarihi/ Date Published: 31.12.2021

Atıf/Citation: Tayanç, M. (2021). Çağın Gerisinde Yaşayanlar: Göç, Kent ve Dijital Eşitsizlik.
Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8, 133-154

Araştırma Makalesi / Research Article

Mehmet TAYANÇ*

*Dr. Arş. Gör.

Siirt Üniversitesi

Fen-Edebiyat Fakültesi- Sosyoloji Bölümü

ORCID: 0000-0002-9365-2272

m.tayancc@gmail.com

Çağın Gerisinde Yaşayanlar: Göç, Kent ve Dijital Eşitsizlik* *Living Behind the Age: Migration, City and Digital Inequality*

Öz

Kentler, çoğu zaman eşitsizliğin bir mekânı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzden eşitsizliğin tarihi, kentlerin ortaya çıktığı tarih olarak kabul edilmektedir. Özellikle kırdan kente göç ile birlikte kentlerin eşitsizliklerin birer mekânı olduğu düşüncesi pekişmiştir. Yoğun göçlerle birlikte eşitsizlik, kentlerde daha görünür bir hal almış ve yeni eşitsizlik türlerinin oluşmasına ortam hazırlamıştır. Bilim çağı olarak nitelendirilen 21. yüzyılda sosyal, kültürel, ekonomik eşitsizliğin yanında dijital eşitsizlik de kentte karşılaşılan bir durum olarak yerini almıştır. Bu durum ise kent içinde var olan sınıfların yanından yeni bir sınıfın oluşmasına sebep olmuştur. Çoğu kent araştırmacısı kent içinde eşitsizliğin son bulduğu üzerinde dursa da hazırlanan bu çalışma yeni tür eşitsizlik şeklinin uzun yıllar devam edeceği üzerinde durmaktadır. Çalışma, kent içinde ortaya çıkan eşitsizlik türlerinin sosyal, kültürel ve ekonomik sebeplerini ortaya koymakta ve bu sebeplerini dijital eşitsizliğe yansımaları tartışmaktadır. Sosyal, ekonomik sermayenin kentte dijital sermayeye nasıl yansıdığı konusu göç, kent ve mekân bağlamında ele alınmıştır. Özellikle son yıllarda TÜİK tarafından toplanan bilişim teknolojiler (BİT) verilerinden yol çıkarak dijital eşitsizliğin durumu analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göç, kent, mekân, eşitsizlik, dijital eşitsizlik.

* Bu çalışmaya etik kurul izni gerekmemektedir.

Abstracts

Cities often appear as places where inequality is produced. Therefore, the history of inequality is accepted as the date of the emergence of cities. Especially with the migration from rural to urban, cities are places of inequalities have been taken. With the intense migration, inequality has become more visible in cities and has paved the way for new types of inequality. In the 21st century, which is characterized as the age of science, digital inequality has taken its place as a situation encountered in the city and social, cultural, and economic inequality. This situation has led to a new class next to the existing classes in the city. Although most urban researchers emphasize that inequality in the city has ended, this study highlights that the new type of inequality will continue for many years. The study reveals the social, cultural, and economic reasons for inequality in the city and discusses the reflection of these reasons on digital inequality. The issue of how social and financial capital is reflected in digital capital in the city is discussed in the context of migration, city, and space. In recent years, digital inequality has been analyzed based on the information technologies (ICT) data collected by TUIK.

Keywords: Migration, city, space, inequality, digital inequality.

Giriş

Modern dönemde kapitalist toplumsal yapının bir sonucu ya da bir parçası olarak karşımıza çıkan eşitsizlik kavramı, çoğu zaman modernleşme ve kentleşme gibi kavramlarla bir arada kullanılmaktadır. Özellikle kapitalist gelişmeye bağlı olarak söz konusu kavramların toplumsal hayatımızda yer edinmesi sonucunda birçok alanda eşitsizliğin ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Her ne kadar ilkel toplumlardan modern toplumlara sosyal bir tabakalaşma gerçeği üzerinde durulsa da özellikle ekonomik kaynakların düzensiz paylaşımı ile birlikte farklı yönleriyle eşitsizliğin yakın tarihin bir ürünü olduğu açıktır. Bu yüzden eşitsizliğin tarihini bu kavramların ortaya çıkış tarihiyle başlatmak yanlış olamayacaktır.

Toplumsal eşitsizlik kavramı günümüzde çoğu kent araştırmacısı tarafından *kentsel eşitsizlik* ile ilişkilendirilmektedir. Eşitsizlik olgusu da varlığını bu şekilde sürdürmekte ve başta kent olmak üzere birçok mecrada kendini yeniden inşa etmektedir. Kentlerin kapitalist sermayenin merkezi olması da bu süreci hızlandırmaktadır. Bu yüzden kentler, eşitsizliğin mekânı ve merkezi olma özelliğini sürdürmektedir. Günümüzde farklı boyutları ile karşılaşmış olduğumuz bu toplumsal olgu, birçok araştırmacı tarafından sosyal eşitsizlik veya kentsel eşitsizlik kavramları ile açıklanmaya ve kuramsallaştırılmaya çalışılsa da konunun detaylı bir incelenmeye ihtiyacı vardır. Özellikle sosyoloji, coğrafya, mimarlık, kamu yönetimi gibi alanlarda sıkça üzerinde durulan kentsel

eşitsizliğin mekânsal boyutu ve kentleşmeye bağlı olarak almış olduğu yeni şekiller tartışılmaya muhtaçtır. Kentsel eşitsizliklerin, kentsel sorunları yansıtan sosyo-mekânsal birer göstergeler olduğuna dikkat çeken Taş (2019: 396), özellikle iletişim teknolojilerinin ilerlemesiyle birlikte kentsel yaşamın kalitesinin arttığına, buna bağlı olarak da kentsel sorunların yeni boyutlar kazanmasıyla yeni tür eşitsizliklerin oluşacağına vurgu yapmıştır. Bu yorum modern dönemde ortaya çıkan yeni manzarada dikkat çeken hususlardan birinin de kentsel eşitsizlik olduğunu özetlemektedir.

Kentlerin ortaya çıktığı tarihten itibaren farklı yaşamları barındırması, kentlerin eşitsizliğin vücut bulduğu bir alan şeklinde nitelendirilmesine sebep olmuştur. Bu yüzden, kentleri söz konusu toplumsal yapının devam etmesini sağlayan ve tüm eşitsizliklerin somut bir hal almasına olanak tanıyan bir mekânlar bütünü olarak açıklamak mümkündür. Kentlerde somutlaşan bu eşitsizlik ise sanayi sonrasında yaşanan göç ile birlikte olarak daha belirgin bir hal almıştır. Farklı boyutları ile kentlerde yer edinen toplumsal eşitsizlik yeni dönemde, beraberinde *dijital eşitsizliği* getirmiştir. Yani kentsel mekânlarda karşılaşılan sosyal, kültürel ve ekonomik eşitsizlik hızlı kentleşmeye bağlı olarak yerini *dijital sermayesizliğe* bırakmış ve bu durum kentte yeni bir sınıfın ortaya çıkmasına ortam hazırlamıştır.

Buna göre kentlerde karşılaşılan sınıfsal mekânların, sadece fiziksel olarak değil, ekonomik, sosyal, kültürel, hukuki ve siyasal nitelikler bakımından da birbirinden ayrıldığı görülmektedir. Artan nüfusa bağlı olarak kentsel kaynakların eşit ölçüde paylaşılmaması mekânları birbirinden daha da uzaklaştırmaktadır. Bu farklılıklar ve mekânsal kopuş ise dijital eşitsizliği daha fazla tetiklemekte, toplumsal grupların güncel yaşamı anlama, algılama ve yorumlama noktasında birbirinden kopuk yaşamalarına sebep olmaktadır. Bu durum ise son yıllarda teknolojiye ve bilgiye erişim sorununun çözümünde her ne kadar önemli ilerlemeler yaşanmış olsa da erişim uçurumunun kentsel mekânlarda devam ettiği ve bu durumun hala önemli bir kentsel ya da toplumsal sorun olduğunu göstermektedir. Yaşanan bu dijital bölünme ise kentin belli noktalarında farklı toplumsal sorunlara dönüşebilmektedir.

Toplumsal eşitsizlik bağlamında kent kavramını ele alan birçok araştırmacı, var olan bu eşitsizliği daha çok ekonomik ve kültürel sebeplerle ilişkilendirmekte, kentleşme ile birlikte özellikle dijital eşitsizliğin son bulacağı fikri üzerinde durmaktadır. Hazırlanan bu çalışma ise özellikle göç sonrası kente yerleşmiş olan grupların içinde bulunduğu eşitsiz yaşamın dijital eşitsizlik şeklinde devam ettiğine vurgu yapmaktadır. Aynı şekilde merkez ile çöküntü bölgeler

arasında kentsel kaynakların mekâna bağlı olarak eşit bir şekilde paylaşılmaması sebebiyle oluşan bu yeni eşitsizliğin kent içinde uzun bir süre varlığını devam ettireceğine dikkat çekmektedir. Bunun yanında, dijital eşitsizliği tetikleyen sosyal, ekonomik, kültürel ve mekânsal bariyerlerin neler olduğu sorusuna cevap aranmakta, g ile dijital eşitsizlik arasındaki doğrudan ve dolaylı bağın varlığı incelenmektedir. Tüm bunlardan yola çıkılarak kentlerdeki farklılıktan dolayı kentte yaşayanların bilişim teknolojilerini kullanım durumuna göre eşitsizliğin ne boyutta olduğunu ve dijital eşitsizliğin kentsel durumunu analiz etme amacı taşımaktadır.

1. Eşitsizliğin Sahnesi Olarak Kent

Kentler, ortaya çıktığı günden itibaren sürekli toplumsal sorunların baş gösterdiği, çatışmaların, eşitsizliklerin yaşandığı ve belirgin bir tabakalaşmanın varlığını sürdürdüğü bir yerleşim yeri olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünya nüfusunun yarısından fazlasının kent merkezlerinde yaşıyor olması ise bu eşitsizliğin dünyanın birçok bölgesinde karşılaşılan bir olgu olmasını beraberinde getirmektedir. Çoğu kent kuramcısı da bu bağlamda eşitsizliği *kapitalist toplumun mirası* olarak tanımlamakta ve kentleri bu mirasın sahnesi ya da taşıyıcısı olarak nitelemektedir. Modern toplumun dolayısıyla modern kentin *eşitlik* ideali altında bizatihi eşitsizlikler üzerine kurulduğuna vurgu yapan Sunar (2018a: 1), “modern toplumun yapısını belirleyen liberal iktisat ve toplum görüşüne göre toplumdaki eşitsizliklerin hem doğal hem de gerekli” olduğu görüşünü paylaşmıştır.

İnsanoğlunun yaşam alanı, ilk günden itibaren sürekli kente doğru bir evrim göstermiştir. Yani insanoğlu, her daim kendi eliyle yeni bir kent inşa etme yoluna girmiştir. Toplumların bu yaşam alanını hazır bir şekilde bulmadığının altını çizen Alver (2019: 11), kenti, bireyin kendi maksatları doğrultusunda, kendi ilişkileri paralelinde oluşturduğu bir yaşam alanı olarak betimlemiştir. Bireyin yaşamında önemli bir dönüm noktasını temsil eden bu yaşam alanı, kendi içinde farklı parametreler barındırmakta ve bu parametreler üzerinden var olmaya devam etmektedir. Dnemsal olarak farklı anlamlar yüklenen kentin günümüzdeki en belirgin yönü ise farklı boyutlardaki sınıfların eşitsizliğini barındırmasıdır. Kentlerin özellikle farklılaşmış ve tabakalaşmış gruplardan oluştuğunun altını çizen Kıray (1982: 59), sorunlar yönünden kente bakılması gerektiği üzerinde durmuş, kentleri de “her zaman yeri ve konumu belirli grupların dışında arada kalmış, yerini bulamayan kişilerin ve grupların” yerleşim yeri olduğuna dikkat çekmiştir. Gelişmişliğin birer imgesi olarak toplumsal hafızada yer edinen ve çoğu zaman olumlu bir imaja sahip olsa da Taş’ın (2019:

395) da söylediği gibi modern kentler, eşitsizliğin mekânına dönüşebilmektedir. Özellikle kırdan kentte sonradan yerleşen grupların kentsel mekânlara yayılması ile birlikte eşitsizliğin sahnesine dönen kentler, göç eden grupları sahip oldukları sermayeler üzerinden birbirinden ayırmaktadır. Kentlerin, kente gelen her grubun karakterinden etkilendiğini, bu durumun ise kentsel mekânların içerdiği nüfusa özgü hassasiyetlerle bezendiğini ifade eden Park (2015: 41), bu kişilerin çeşitli mesleki ve ekonomik çıkarlar doğrultusunda kentlileri ayırma ve sınıflandırma eğiliminde olduğunu belirtmiştir. Bu yönüyle kentlerin en dikkat çeken yönü, kutuplaşmanın/sınıflandırmanın mekânı olmalarıdır. Keleş (2015: 324) kentteki bu kutuplaşmayı, kentleşmenin hızlandığı *sanayi ve ticaret uygarlığına özgü bir olgu* olarak açıklamaktadır. İnsanların farklı şekillerde birbirinden ayrıştığına vurgu yapan Tümtaş (2012: 54) da kentte ortaya çıkan bu ayrışmanın çoğunlukla dil, din, gelir ve sosyal alandaki iletişim sistemlerinin özelleşmesi sonucu belirginlik kazandığı üzerinde durmuştur. Böylelikle mekânsal ayrışmanın ana işlevi olan yabancılaştırmanın ortaya çıktığına vurgu yapan Bauman (1999: 109) ise bu mekânsal ayrışmanın en derin anlamını iletişimin kısıtlanmasına ve yasaklanmasına yani dijital bir bariyere bağlamıştır. Bu açıdan bakıldığında kentlere, burada yaşayan grupların sahip olduğu sosyal, kültürel ve ekonomik *sermaye* durumlarından dolayı ayrışan mekânların toplamı demek mümkündür. Çünkü kent merkezleri genellikle *zengin- yoksul* veya *çöküntü bölgesi- gelişmiş bölge* olarak bölümlenmektedir. Özellikle mülkiyet durumuna göre var olan bu farklılık, kentlilerin kente sonradan gelen insanlarla kurmuş olduğu ilişkiye bağlı olarak yeni bir boyut kazanmıştır.

Mülkiyet durumuyla birlikte dil, din, etnik, kültürel farklılıklar ve erişebilirlik de mekânsal ayrışmayı destekleyen faktörler olarak sıralanmaktadır. Tüm bu faktörler ayrışmanın yanında eşitsizliğin de artmasına ortam hazırlayan etkenler olarak belirtilmektedir. Kapitalist sistemin yarattığı bu eşitsizliğin coğrafi yansımalarının ayrışan kentsel mekânlarda izlenebileceğine vurgu yapan Tümtaş (2012: 58), kapitalizmin, bir sistem olarak kendini yeniden üretmesi için eşitsizliğe ihtiyaç duyduğunu, “zaman ve mekâna bağlı olmak üzere farklı mekanizmaları harekete geçirdiğini” savunmuştur. Buna bağlı olarak özellikle belli örgütlenmeler çerçevesinde teknolojinin kullanım durumuna bağlı olarak da mekânların birbirlerinden ayrıştığını söylemek mümkündür. Sonuçta da sınıfsal farklılıklardan kaynaklanan mekânsal ayrışmalar yerini dijital eşitsizliğe bırakmakta ve eşitsizlik, kentsel mekânlarda yeniden üretilmektedir. Mekânlardaki ayrışmayı, bireylerin küreselleşmenin yarattığı

olanaklara erişim gösterememesi ile analiz eden Demiral (2018: 90), kentlerde var olan toplumsal hiyerarşinin, grupların sahip olduğu statüler arasındaki katmanların anlaşılması ve bu statünün hayat tarzlarına etkisinin belirlenmesi ile anlaşılacağından bahsetmiştir.

Günümüz kentlerine bakıldığında kentte yaşayan grupların yaşam dünyası, yaşam şekli teknolojik bilgiye erişimi ve yararlandıkları hizmet ltlerinin farklı olduğu aşıkardır. Kentteki bu ikili görünüm ve sınıfsal ayırım Keleş (2014: 101) tarafından *ikili yapı* kavramıyla açıklanmaktadır. Kentteki iki ayrı toplumsal sistemin varlığından söz eden Kongar (1982: 7) da merkez-evre kuramına gönderme yaparak kentte var olan bu sistemi “ağdaş-kapitalist kesim ile gelenekçi-feodal kesim” şeklinde nitelendirmiştir. Tüm bunlardan yola çıkarak kentte karşımıza çıkan *sahip olan* ile *sahip olmayan* grupların kent içinde hem mekânsal anlamda hem de yaşam şekli, tktim alışkanlığı ve teknoloji kullanma yeteneği gibi sebeplerden dolayı net bir şekilde birbirinden ayrıldığıını söylemek mümkündür.

Kentin sahip olduğu kendine has kurum ve mekanizmalar, belli noktalarda işlevsiz kalabilmektedir. Bu da birbirinden kopuk, kent ve kentlilerle iletişim sağlamayan grupların oluşması ile sonuçlanmaktadır. Nitekim insan grupları arasında veya kamusal-özel alanlar arasındaki ayırımın yanı sıra, işlevlerin konumlanması açısından da kentlerde mekânsal bir ayrışmanın olduğuna değinen Demiral (2018: 2) buna bağlı olarak, günümüz kentlerinde özellikle sosyoekonomik düzeylerine bağlı olarak farklı sınıfların farklı bölgelerde kümelendiğini belirtmekte ve bu bölgeler içerisinden grupların fiziki sınırlarla, güvenlikli kapılar ve duvarlarla birbirinden ayrıldığıına dikkat çekmektedir.

2. G, Kent(li)leşme ve Dijital Eşitsizlik

G kavramı farklı sosyal, siyasal ve ekonomik gerekçelerle bireyin ya da bir grubun yaşadığı yerden ayrılıp başka bir yere yerleşme eylemi olarak açıklanmaktadır. Göç etme durumu, sebepleri bakımından farklı dinamikler barındırdığı gibi sonuçları bakımından da kendi içinde ayrışmaktadır. Özellikle son dönemde yaşanan göç olaylarına bakıldığında ekonomik, sosyal ve siyasal sebeplerin yanında bilgi kaynaklarına erişim sağlayamayan grupların da g etme yoluna başvurdukları gözlemlenmektedir. Farklı gerekçelerle kente göç eden bu grupların kırdaki olduğu gibi kent merkezlerinde de bilgiye ulaşma ve erişme noktasında bir takım bariyerlerle karşılaştıklarını aşıkardır. Bu yüzden g olgusunun içinde bulunduğumuz teknoloji çağında bir takım yeni özellikleri kazandığını söylemek mümkündür. Özellikle teknolojinin mekân anlayışını meknın da teknolojiyi kullanma

üzerinde belirleyici olduğu fikri üzerinde duran ve bu yüzden günümüzde göç olgusunun yeniden tanımlanması gerektiğine değinen Sucu ve Gündüz (2019: 468), “kente göçen nüfusun ihtiyaçlarını karşılama gerekliliğinin teknolojik gelişmeleri desteklediği, diğer taraftan da bu teknolojik gelişmelerin göçü daha fazla tetiklediği” üzerinde durmuştur. Var olan bu iki yönlü bir süreç ise göç ile dijital eşitsizlik arasındaki ilişkinin kaçınılmaz bir sonucu olarak okunmaktadır.

Küreselleşme ile birlikte ulus devletlerin belirlemiş olduğu sınırların yok olması, göç etme durumunu baştan sona değişime uğratmıştır. Özellikle dijital çağ olarak adlandırılan günümüzde göçün çekici ya da itici sebepleri arasın teknolojik ilerleme de önemli bir konumda yer almaktadır. Hem ülke içinde hem de ülkeler arasında yaşanan yer değiştirmelere bakıldığında yoksul bölgelerden ileri teknolojiye sahip bölgelere doğru olduğu görülecektir. “Hızlı teknolojik ilerleme ile yoksul ülkelere zengin ülkelere yaşanan büyük çaplı göç sayesinde ise son yıllarda küresel ekonomik manzarada büyük değişikliklere” (Komisyon, 2019: 16) sebep olmuştur.

Her ne kadar teknolojik ilerlemelerin ve yeni buluşların, bölgeler, toplumlar ya da devletlerarasında var olan eşitsizliği ortadan kaldıracığı üzerinde durulsa da özellikle teknolojik ilerlemeler, eşitsizliği farklı bir boyuta taşımıştır. Yaşamış oldukları bölgelerden dijital ilerlemeden nasibi almayıp göç eden gruplar, çoğu zaman göç ettikleri bölgelerde de dijital eşitsizliğe maruz kalabilmektedir. Ülkeler arasında var olan dijital uçurumun özellikle sağlık ve eğitim anlamında göçe sebebiyet verdiğini dile getiren Yıldırım (2009: 89), ülkelerin gelişmiş teknolojiye sahip olmaması ve bu ülkelerdeki sağlık alanında uzmanlaşmaya çalışan bireylerin daha iyi teknolojik ortamlarda eğitim almak ve çalışmak istemelerinden dolayı yüksek teknolojinin bulunduğu ülkelere göç ettiğini savunmuştur.

Dijital eşitsizliğe bağlı olarak ülkeler arasında yaşanan göçün bir benzeri aynı ülkede bölgeler arasında ya da iller arasında da görülmektedir. Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere bölgeler arasında ya da iller arasında ekonomik ve teknolojik gelişmelerin farklı olmasından dolayı göçler daha sık yaşanmaktadır. Ülkenin doğusundan batısına sürekli bir göçün yaşandığı Türkiye’de yaşanan bu göç olayından sonra da kentleşme/kentlileşememe durumuma bağlı olarak eşitsizlik farklı bir boyuta taşınmaktadır. Örneğin; Türkiye’de sosyal tabakalaşma ve eşitsizlik üzerine hazırlanan birçok çalışma, bireyler ya da gruplar arasında var olan sosyal, ekonomik farklılığın, erişebilirliğin göç ve kentleşme ile

doğrudan ya da dolaylı bir bağıın olduğu üzerinde durmuştur. Bu yüzden Türkiye’de eşitsizliğin başlangıç tarihi, göçlerin ve kentleşmenin başladığı 1950 tarihi olarak kabul edilmektedir. Sanayileşmeyle birlikte kentleşmenin yoğunluk kazandığı bu tarihte “geleneksel sosyal yapının ve sınıfların değişmeye başlaması” Sunar (2018a: 9)’ın deyişiyle eşitsizliğin tetikleyicisi olmuştur. Yani göç, kentleşme ve eşitsizlik kavramları arasında bir ilişkinin varlığından söz etmek mümkündür. Erder’in (1982: 223) kentleri insan toplumlarının evrim süreci içinde çağdaş ve yeni bir aşamanın simgesi olarak görmesi de bu görüşü desteklemektedir. Buna bağlı olarak da kentlerin ve kentleşmenin toplumsal yapıyı değiştirici yönünün olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Aynı şekilde kente sonradan gelen gruplar, kenti değişime uğratmakta ve birçok noktada kente yeni bir görüntü sunmaktadır. Chambers (2006)’in modern kentin figürünü göç edenlerin oluşturduğu görüşü bu durumu desteklemektedir. Chambers’e (2006: 38) göre göç eden gruplar “efendilerin sokaklarını ele geçirip dillerini yeniden icat eder, metropol estetiğini ve yaşam tarzının etkin belirleyicisi” olurlar. Bu durum ise kentin alfabesinin yeniden yazılmasıyla sonuçlanmaktadır. Kentin “ekonomisinde ve sunduğu hizmetler alanından yaşadığı bu gelişmelerin, kentin sosyal tabakalaşmasını bir iskambil destesi gibi yeniden kardığına” değinen Tekeli (2014: 273) ise aynı zamanda bu değişime direnen mekanizmaların olduğuna da dikkat çekmiştir. Kentte yerleşik grupların geleneksel ilişkilerini kent içinde devam ettirmeleri, değişime direnme mekanizmalarını ve kurumlarını inşa etmeleri, değişimin sadece bir yer değişirmeden ibaret olduğu görüntüsünü sunmaktadır. Oysa değişim, duygu, düşünce, tutum ve yaşam şeklinin tamamını kapsamalıdır. Durumun beklendiği gibi olmaması ise kentlerde kentlileşememiş kentli-köylü bir sınıfın ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu sınıfları, fiziksel olarak köyden kopmuş, zihinsel olarak ise köyden kopamamış sınıflar olarak nitelendirmek mümkündür. Tüm bu gelişmelerden sonra her ne kadar kentlerin kentlileşen bir nüfus tarafından meydana geldiği görüşü savunulsa da kentlerin, kentlileşemeyen ya da kent ile bütünleşemeyen grupları da barındırdığını göz ardı etmemek gerekir. Kentlerde karşılaşılan bu tabakalaşmanın sosyal tezahürlerinin kentsel alanlardaki dönüşümlerle kendini gösterdiğinin altını çizen Sunar (2018a: 23), söz konusu katmanlaşmanın ve mekânsal ayrışmanın eşitsizliğin üretim ve tüketim ekseninde mekana yansıdığını dile getirmiştir. Bu ayrışma ise sadece barınma anlamında değil, tüketim, giyinme, çalışma, sosyalleşme gibi yaşam pratikleri bağlamında da kendini göstermektedir.

Bakıldığında Türkiye’de özellikle son dönemlerde yaşanan yoğun göçe bağlı olarak kentlerin, eşitsizliğe ortam hazırladığı görülmektedir. Başlarda mekânsal ayrışmaya bağlı olarak oluşan bu eşitsizlik, gelir durumuna ve sosyo-kültürel yapıya bağlı olarak dijital eşitsizliğe doğru evrim geçirmiştir. Kentte yerleşen bireyin kent ile bütünleşmemesi ise bu eşitsizliğin daha uzun süreli devam etmesi ile sonuçlanmaktadır. Kentte oluşan bu durumu Marksist teorisinin merkezinde yer alan yabancılaşma teorisiyle açıklanabileceğini dile getiren Knox ve Pinch (2006: 225) de bu kavramın güçsüzlük, tatminsizlik ve güvensizlik duyguları ile zenginlik ve gücün hâkim dağılımının reddiyle ortaya çıktığını savunmuştur. Bireyin içinde bulunduğu yapının kent sistemine katılımını engellemesi, insanları daha da yabancılaştırmaktadır. Özellikle mekânsal ayrışma şeklinde ortaya çıkan bu olayı “yoksulluk kültürü” ile açıklayan ve bütünleşmemeyi yabancılaşma olgusu ile birlikte kullanan Kongar (1982: 47), kente sonradan dâhil olan grupların yaşam kavgası sırasında başvurdukları yolların kente ve kentliye karşı daha da yabancılaştırdığını bunun da kentte yaşayan grupları birçok noktada birbirinden uzaklaştırdığını savunmuştur.

Yoğun göç sonucunda sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel ve demografik anlamda bölünmelerin yaşadığı kentlerde son dönemde *dijital bölünme* de sık rastlanan bir durum olmaktadır. Bilgi toplumunun bir göstergesi olarak dijital bölünmeyi ele alan Baran ve Erdem (2017: 1506), bu durumu “bilgi ve iletişim teknolojilerine erişim, kullanım ve tüm bunların gerektirdiği yetilerin geliştirilmesi konusunda sağlanan kaynak ve fırsatlara erişememe” kapsamında ele almaktadır. Özellikle çöküntü bölgeleri olarak adlandırılan bölgelerde dijital bölünme ve kopukluk daha belirgindir. Bu kavramın özellikle 2000’li yıllar itibarıyla literatürde kendine yer bulduğuna değinen Baran ve Erdem (2017: 1505), bireyin ve toplumun dijitalleşememe durumunu, “yeni bilgi ve iletişim teknolojilerine erişime sahip olması ya da olmaması” şeklinde açıklanması gerektiğini savunmuştur. Yoğun göç sonucunda kent çeperlerinde oluşmaya başlayan gecekondu bölgesinin teknolojik ilerlemeye ya da teknolojinin kullanım durumuna göre de okunması gerektiğine dikkat çeken Tekeli (1977: 93), her türlü eşitsizliğin kaynağı olan gecekondu olgusunu “dıştan alınan teknoloji ile kalkınan bir ülkenin modern teknoloji kullanan kesimi tarafından emilemeyen işgücünün kent içinde oluşturduğu yerleşim yeri” şeklinde ifadelemiştir.

Görüldüğü üzere *toplumsal dönüşüm* çeşitli alanlarda farklılık göstermekle birlikte farklı sorunları da ortaya çıkaran bir süreç olarak da aktarılmaktadır. Kentlerin tarihten beri çelişkili yaşamları

barındırdığını açıklayan Taş (2019: 396), kentin bir yanının zenginlik ve gelişmişliği yansıttığını bir yanının ise yoksulluk ve geri kalmışlığı temsil ettiğini dile getirmiştir. Bu çelişki ise günümüz kentlerinde halen varlığını sürdürmekte ve mekan üzerinden daha görünür bir hal almaktadır. Bu çelişki ve kopuş ise beraberinde uyumsuzluğu meydana getirmekte ve toplumsal sürtüşmenin oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Kongar (1982) da bu durumu *boşluk* kavramı ile betimlemektedir. Chambers (2005: 29) ise farklılıktan kaynaklanan bu kültürel boşluğu, *kentlerin* veya *modernitenin tümsekleri* şeklinde tanımlamaktadır. Bu boşluk ya da toplumsal gelişmeyi engelleyen bu tümsekler ise geçici denge ve bütünlük sağlayan tampon mekanizmalar ya da tampon kurumlar aracılığıyla aşılması mümkündür. Özellikle tampon mekanizmalar arasında teknolojik öğelerin önemli birer toplumsal öğe olduğunun altını çizen Kongar (1982: 29), “rneğin, televizyon ve elektronik eşyalar, beyin gelişiminin son aşamalarında ortaya konulan ürünler olmalarına karşın, ithal edilerek, toplumsal değişmenin öğeleri arasına sokulabilirler. Böylece bir bölgede bir yandan televizyon seyredip, öte yandan saralı bir hasta için muska yazdırma ya da evde kalmış bir kız için yatır ziyaret etme olayı eř zamanlı olarak ve aynı meknda gözlenebilir” ifadelerini kullanmıştır.

Kent içinde bölgeler ve gruplar arasında ulaşım, sermaye ve iletişim anlamında da bir kopukluk veya bir boşluk oluşabilmektedir. Özellikle g sonucunda mekânsal farklılaşmanın ve gruplar arasında urumun oluştuğuna değinen Tuna (2013: 10), kenti ve kentleşmeyi toplumlar arasındaki toplumsal sınıflandırmayı ve farklılığı belirleyen bir ölçüt olarak savunmuştur. İki grup arasında var olan bu hareketsizlik, eşsizlik ve boşluk ise ulaşım ve iletişim sistemlerinin kurulması ile mümkün olabilmektedir. Keleş’e (2015: 321) göre ise bu durumun düzenlenmesiyle birçok anlamda eşitlik sağlanabilecektir. Sennett (2019: 356) aynı şekilde “medyanın ve teknolojinin toplumsal grupları birbirine bağladığını” ifade etmektedir. Kentteki gruplar arasındaki eşitizliğin giderilmesi ya da bu grupların kent ile bütünleşme sağlama noktasında kitle iletişim araçlarının önemine değinen Kongar (1982: 48) da “gerek kitle iletişim araçlarının mesajları etkilenererek gerekse yeni iletişim kanalları yaratılarak” bu grupların kent ile bütünleşmelerinin sağlanması gerekliliği üzerinde durmuştur.

Kente sonradan gelen grupların dijital yaşama dâhil olmaları onları hızlıca kentle btnleştirecektir. Çünkü dijital unsurlar, kent ile bütünleşmeyen göçmenler için yaşadıkları dünyanın dışına yani kente bakan bir pencere hizmeti vermektedir. Kırsal yaşamda lüksü temsil

eden söz konusu unsurlar, kentte aslında bir gereklilik halini almaktadır. Kent ortamında edinilen her teknolojik alet, kentte yaşayan için en az konuşmak kadar önemlidir. Bu yüzden kentteki eşitsizliği tek başına ekonomik göstergelerle açıklamak yetersiz olacaktır. Diğer taraftan, modern dönemde toplumsal eşitsizlikler de şekil değiştirebilmekte ve eşitsizlik yeni anlamlar kazanmaktadır. Sunar (2018b: 19)'ın "çeşitli etnik ve siyasi sebeplerle meydana gelen ayrımcılıkların olduğu" görüşü eşitsizliğin farklı boyutlarının olduğunu göstermektedir. Modern toplumda kalıcı ve süreklilik gösteren eşitsizliklerin de olduğuna vurgu yapan Sunar (2018b), modern dönemde karşımıza çıkan eşitsizliklerin en önemli sebeplerinden birinin de bilgi kaynaklarının paylaşımından ve bilgi edinme yollarının olmayışından kaynaklandığının altını çizmiştir.

Genel olarak dijital eşitsizlik sorununun temel mantığının, kaynakların ve fırsatların kısıt kullanımına dayandığını belirtmek gerekir. Aynı zamanda var olan kaynakların dağılımının asimetrik olduğu yerlere yeni teknolojilerin veya elektronik kamu hizmetlerinin de eşitsiz girişi ile ilgili olduğunu savunan Çapar ve Vural (2008: 1678) da kaynakların, bilgi ve iletişim teknolojilerinin (BİT) ve hizmetlerinin eşitsiz dağıtımının/dağılımının topluma fayda sağlama noktasında da eşitsiz bir durum ortaya çıkacağını ve mekânların birbirinden daha da kopacağını dile getirmiştir. Böylelikle bireye ve topluma katkı da farklı asimetrilerde aktarılacaktır.

3. Yeni Tür Eşitsizliğin Doğuşu: Çağın Gerisinde Yaşayanlar

İçinde bulunduğumuz bilim ve teknoloji çağı, küreselleşmenin de etkisiyle toplumsal yapıların, üretim-tüketim alışkanlıklarının ve boş zaman algısının tüm yönlerini şekillendirmiştir. Bu değişim ve dönüşümden ise en çok kentler ve kentte yaşayanlar etkilenmiştir. Buna bağlı olarak kentsel mekânlarda dönüşüm sonucunda yeni eşitsizlik şekilleri oluşmuş ve kentte yaşayan gruplar farklı bir şekilde kategorileştirilmiştir. Bu nedenle yaşadığımız dönemi *eşitsizlikler çağı* olarak nitelendirmek yerinde olacaktır.

Bilindiği üzere kentleşme olgusu ülkeden ülkeye, kentten kentte ve bölgeden bölgeye farklılık gösterebilmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler ile gelişmiş ülkeler arasında kentleşmenin farklı özellikler taşıdığı ve aynı boyutlarda gerçekleşmedi bilinen bir gerçektir. Aynı şekilde toplumsal değişimin ve gelişmenin, bir toplumun ya da bir kentin tüm kesimlerinde aynı ölçüde meydana gelmediği de açıktır. Bu durum ise maddi kültür ile manevi kültür arasındaki değişim hızının farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Kongar (1982: 27)'a göre "maddi kültür öğelerini kapsayan teknoloji

ile manevi kültür öğelerini kapsayan ideolojinin değişme hızları çok farklıdır. Teknolojinin büyük bir hızla değişmesine karşılık ideolojiler, son derece yavaş değişirler”. Bu yüzden kentte yaşayan grupların, sınıfsal anlamda birbirinden farklı özellikleri taşıdığına değinen McGee (1971), gelişmekte olan ülkelerde kent içinde oluşan toplumsal grupların Marx tarafından belirlenen toplumsal kategorilerde yer alamayacağını savunmuş ve bu şekilde ortaya çıkan toplumsal kümelere “proto-proleterya” adını vermiştir. Sınıfsal farklılıklara bağlı olarak ayrışan mekânların yeniden inşa edilmesinde bile tek başına toplumsal eşitsizliğin yok edilemeyeceğini belirten Demiral (2018: 77), alt sınıflara ait mekânların mutenalaştırma adı altında yeniden planlanmasının, şekillenmesinin veya *iyileştirilmesinin*, eşitsizliğe yeni bir boyut kazandırdığına vurgu yapmıştır. Çünkü iyileştirilen kentsel mekânlar orta sınıfın kullanımına sunulurken, alt tabakalar ile sınıf-altı gruplar kent içinde görünürlüklerini kaybetmektedir.

Kentteki grupların birbirinden farklılaşmasına ve sınıfsal ayrımın daha keskin bir şekilde ayrılmasına zemin hazırlayan, bu durumu tetikleyen bir diğer konu dijital eşitsizlik konusudur. Erten (2019: 16) bu kavramı, “farklı coğrafi bölgelerde sosyo-ekonomik şartlara bağlı olarak ticari kurumların ve bireylerin bilişim teknolojilerine (BİT) erişimindeki adaletsizlik” olarak tanımlamaktadır. Tüm dünyada ve ülkemizde küreselleşmeye bağlı olarak dünya ekonomisinin farklılaştığını dolayısıyla sosyo-ekonomik düzene bir dizi yenilik getirdiğini bunun ise dijital eşitsizliği belirginleştirdiğini ifade eden Sunar (2018b: 299), yeni tür eşitsizliğin de internet bağlantılarının, cep telefonlarının ve yeni medya araçlarının kullanım durumuna göre hızlandığını dile getirmiştir. Bilgi çağı olarak yorumlanan günümüzde bu teknolojik unsurlara sahip olup olmama durumu ise yeni dönemde özellikle kent merkezlerinde “bilgi yoksulları” ya da “teknoloji yoksulları” gibi yeni sınıfları ortaya çıkarmıştır. Marx’ın sınıfsal ilişki temelli açıkladığı ve üretim araçlarına sahip olma ile sahip olmama düşüncesi üzerinden yorumladığı eşitsizlik kavramı, günümüzde dijital araçlara sahip olma yada sahip olamama şeklinde açıklanmaktadır. International Telecommunication Union (ITU) verilerine bakıldığında dünya üzerinde var olan toplumlara bakıldığı dijital eşitsizlik net bir şekilde anlaşılmaktadır. Buna göre dünya 2005 yılında dünya nüfusunun yüzde 16, 8’i internet kullanırken 2019 yılında bu oranın %53,6’ya yükselmiştir. 2021 yılında ise yüzde 63’n üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Gelişmiş ülkelerde bu oranın daha yüksek olduğu

düşünülürken gelişmekte olan ve gelişmemiş toplumlarda bu rakamın düşük olduğu vurgulanmıştır.

Dijital eşitsizliğin daha görünür olmasını belirleyen ve bireyin ya da toplumun dijitale erişimi arasında bazı basamakların olduğunu belirten Van Dijk ve Hacker (2003: 316) en önemli engelin “maddi erişim yani bilgisayar ya da internet sahibi olamamanın” olduğunu dile getirmiştir. Dijital eşitsizliğin dört farklı boyutta ortaya çıktığına dikkat çeken Dijk ve Hacker (2000: 1) bu unsurları şu şekilde sıralamıştır:

- i. İlgili eksikliği ve bilgisayar korkusu (psikolojik engel).
- ii. Bilgisayarlara ve ağ bağlantılarına sahip olunmaması (materyal erişimi engeli).
- iii. Yetersiz kullanım kolaylığı ve yetersizliğin neden olduğu dijital becerilerin eksikliği (eğitim ve sosyal destek yetersizliği).
- iv. Önemli kullanım fırsatlarının olmaması (kullanım erişimi).

Dijital eşitsizliği tetikleyen bu öğelere bakıldığında özellikle kırdan kente göç etmiş ve belli bir yaşın üzerindeki bireylerde ekonomik engelle birlikte *güvenlik kaygısı* nedeniyle de bir tedirginliğin oluştuğunu söylemek mümkündür. Bu durumu psikolojik veya sosyal engel olarak yorumlamak yerinde olacaktır. Özellikle kentte yaşayan ve belli bir yaşın üzerinde olan bireylerin içinde buldukları psikolojik durum, onları teknolojiye uzaklaştırmakta ve kentle bütünleşmeleri arasında bir set çekmektedir. Aynı şekilde, bu grupların kentte yoksul bir sınıfa mensup olmaları bilgisayar ve ağ bağlantılarına sahip olmayı engelleyebilmektedir. Bu da teknolojik materyali elde etmesini engellemekte ve bireylerin kente uyum sağlamasını zorlaştırmaktadır. Kent yaşamına uyum sağlamanın iki düzeyde sağlandığını belirten Göymen (1982: 81), psikolojik- kültürel ve toplumsal-ekonomik durumun kent göçmenlerini *marjinal* bir konuma sürüklediğini ve bu durumun kente göç edenleri tedirgin edip uyum sağlamalarını zorlaştırdığı” savunmuştur. Tüm bunlar ise kentte toplumsal eşitsizliğin süreklilik kazanmasıyla sonuçlanmaktadır.

Kent içinde hayat bulan dijital eşitsizliğin eğitim seviyesi ve toplumsal katman ile bağlantılı olduğunu belirten Çapar ve Vural (2008: 1677) ile onları aktaran Uçkan (2008: 6), eşitsizliğin ve toplumsal bölünmenin şu üç aşamasından söz etmektedirler:

- i. *Ekonomik Bölünme*: Dijital eşitsizliğin ve bölünmenin en yalın ve ilk aşamasını temsil etmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin sunduklarına, özellikle de bilgisayar ve internete erişimi sağlayacak ekonomik güce

sahip olanlarla olamayanlar arasındaki eşitsizliği belirtmektedir.

ii. *Kullanılabilirlik Bölünmesi*: Ekonomik eşitsizlikten daha zor başa çıkılabilir bir sorun olup, insanların teknolojiyi kullanmak için gerekli bilgi, birikim, donanım ve becerilere sahip olmaması ile açıklanmaktadır. Bu aşama özellikle “vatandaşların e-devlet hizmetlerine erişebilmek için bilgi teknolojilerini kullanmada gerekli olan bilgisayar ve internet okuryazarlığına sahip olup, olmaması üzerine temellenmektedir” (Çapar ve Vural, 2008: 1677). Bu nedenle, söz konusu eşitsizliğin giderilmesinde en önemli aşama olarak değerlendirilmektedir.

iii. *Yetkinlik Bölünmesi*: “Bilgi teknolojilerinin üretimine, yeni elektronik hizmetlerin gelişimine katılımdaki eşitsizliği ifade etmektedir” (Çapar ve Vural, 2008: 1677). Belli bir bilgi eşiği aşıldıktan sonra kapanmaya yüz tutsa da, yetkinlik bölünmesi için aynı şeyi söylemek zordur. Çünkü ağ teknolojileri başta olmak üzere, bilgi teknolojilerini kullanan insanların çoğunluğu sadece sınırlı bir kullanımla yetinmektedir. Örnek olarak, sosyal ağlar ve topluluk sistemlerinin kullanıcılarının % 90’ı hiçbir katkıda bulunmazken, % 9’u sınırlı katılımında bulunmakta ve sadece % 1’i düzenli katkılarda bulunmaktadır. Bu yüzden özellikle internette ciddi bir katılım eşitsizliği bulunmaktadır. Bu sebeple, bilgi üretimi ve paylaşımı sınırlı bir düzeyde kalmaktadır.

Görüldüğü gibi dijital eşitsizlik olgusunun özellikle kentlerde daha belirgin bir hal almasında birden fazla unsur etkili olmaktadır. Yani bu noktada çok sayıda birbirinde farklı parametrelerin olduğu göz ardı edilemez bir gerçektir. Özellikle yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve sosyo-ekonomik durum belirleyici unsurlar arasında gösterilmektedir. Refah seviyesindeki gelişime bağlı olarak 1990’lardan 2000’lere doğru bilgisayar sahipliği ve internet kullanımının küresel ölçekte dramatik bir şekilde arttığına vurgu yapan Nerse (2020: 431), bu durumun, “ulusal başarı düzeyi, üretim artışı, kültür, sivil toplum ve özgürleşmeye bağlı olarak dijital eğitim eşitsizliğinde de değişime yol açtığını” ifade etmiştir. Tek başına fiziksel erişim ile dijital eşitsizlik kavramının açıklanamayacağını belirten Selwyn (2004: 348-349), sahiplenmenin ve kullanım seçeneği olarak tercihin de etkili olduğunu savunmuş, bu noktada “tek başına bilişim teknolojilerinin kullanımı argümanının yeterli açıklama getiremediğini” ifade etmiştir. Selwyn (2004: 348-349), ayrıca “dijital

bölünmenin sorunsalını oluşturan şeyin, bu teknolojilere dair tercihin yapılması ve bireylerin kendi istekleri ve ihtiyaçları doğrultusunda kullanabilme yeteneklerini belirlemesi” olduğuna dikkat çekmiştir. Aynı şekilde, gerekli bilginin olmayışı durumunun da bu eşitsizliği tetiklediğini savunan Baran ve Erdem (2017: 1508) “her ne kadar eşit dağılımdan söz edilemezse de tek başına evde bilgisayarın, internet ve internet erişimi olan televizyon ve benzeri cihazların bulunması ‘nasıl kullanılacağına’ bilgisine’ sahip olunmadığında yetersiz kaldığına” vurgu yapmıştır. Tüm bu göstergeler dijital eşitsizliği doyuran etkenler olarak okunmaktadır.

Altyapısal sorunların yanında, teknoloji okuryazarlığı ve dijital araçların kullanılabilme becerisinin dijital eşitsizlikleri beslediğine değinen Yurdakul (2021: 1), Accenture tarafından yayımlanan araştırma raporundan yola çıkarak katılımcılardan %40’ı dijital beceri sahibi olma noktasında gelişime ihtiyaçları olmadığını aktarmaktadır. Bu durumun önemli bir farkındalık sorununa işaret ettiğini dile getiren Yurdakul (2021:1), raporda yer alan “katılımcıların % 38’i işlerini daha iyi yapabilmek için ihtiyaç duydukları becerileri geliştirmeleri gerektiğini, % 34’ü ise bu yetkinlikleri isteseler de geliştirmeyi başaramayacaklarını düşünüyorlar. Yine bu kişilerin üçte biri kendi bölgelerinde bu becerileri geliştirmeleri için gerekli imkânlarla erişimlerinin olmadığını, % 29’u ise nasıl öğreneceklerine dair fikirleri olmadığını belirtiyorlar” ifadelerini kullanmıştır. Görüldüğü gibi toplumsal sınıflar arasında özellikle dijital beceriye sahip olma noktasında farklılıklar bulunmaktadır. Özellikle yaş, cinsiyet, ekonomik durum, bölgesel farklılık gibi etkenler, dijital uçurumun daha da derinleşmesine sebep olmaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu’nun düzenli olarak hazırlamış olduğu BİT raporlarından da anlaşılacağı üzere bireylerin, hanelerin teknolojik araçları kullanma ya da bilgiye erişme durumlarında birden fazla değişken belirleyici olabilmektedir. Her ne kadar interneti kullanan hane ve birey sayısında artış olmuş olsa da bu rakamların dijital eşitsizliği açıklamada eksik kaldığı açıktır. Örneğin; TÜİK’in 2019 yılında hazırlamış olduğu raporda özellikle 16-74 yaş grubundaki bireylerde internet kullanımı % 75,3, olduğu ve hanelerin % 88,3’ünün evden internete erişim imkânına sahip olduğu belirtilmiştir. Bu rakamların kent içinde eşitsizliğin yok olduğunu ya da azaldığını dair bilgi veriyor olsa da tam anlamıyla bu uçurumun yok olduğunu söylemek güçtür. İnternet erişimine sahip olan bireylerin % 79,4’nün telefon üzerinden erişim sağlaması, bu eşitsizliğin kısmen de olsa şekil değiştirdiğini göstermektedir. Çünkü

akıllı telefon sahip olma durumu dijital eşitsizliğin giderilmesi noktasında tek başına yeterli bir unsur olamamaktadır. Nerse'nin (2020: 427) "Dijital Eğitimde Eğitsizlikler Kırsal-Kentsel Ayrımlar ve Sosyoekonomik Farklılaşmalar" adlı çalışmasında ulaşmış olduğu "kırsal alandaki düşük sosyoekonomik statüye sahip öğrenci ve aileleri interneti çoğunlukla "oyun, müzik, video gibi eğlence amaçlı veya sosyal medya uygulamaları için kullanmaktadır" sonucu, bu durumu desteklemektedir. Yurdakul (2021) ve Selwyn (2004) üzerinde durduğu noktalarda benzer şeyleri ifade etmektedir. Türkiye'de Dijital Eğitsizliğin Toplumsal Kökenleri adlı çalışmasında Arun ve Elmas (2021: 115) ise hanelerin sahip olduğu dijital kaynakları; internet, cep telefonu, taşınabilir bilgisayar, masaüstü bilgisayar ve internete bağlanabilen Smart TV olmak üzere 5 başlıkta sıralamıştır. Çalışmada elde edikleri verilere bakıldığında "Türkiye'de hanelerin %60,6'sında internet bağlantısının olduğu anlaşılmaktadır. Aynı şekilde hanelerin neredeyse tamamında (%96,1) cep telefonu bulunduğu, taşınabilir ve masaüstü bilgisayara sahip olan hanelerin oranı sırasıyla %40,1 ve %27,6' olduğu ve son olarak hanelerin %12,4'ünde ise internete bağlanabilen bir televizyon olduğu" sonucuna ulaşılmıştır. İki çalışmanın sonucundan da anlaşılacağı üzere, telefonun kullanımı yüksek bir oranda olsa da kullanım amacının farklılaşmasından (Nerse, 2020) dolayı bu verinin tek başına dijital eğitsizliği giderdiğini söylemek zordur. Ayrıca e-devlet kullanım oranlarına (Biçer ve Vural, 2013) bakılarak bu durum net bir şekilde okunabilmektedir. Türkiye'de 2008 yılında hayatımıza giren ve önemli bir kamu hizmeti sunan e- devlet anlayışının aradan geçen 13 yıllık sürede sadece ülke nüfusunun büyük bir kısmının bu hizmetten yararlanmaması, aslında dijital bilgiye erişimin tam anlamıyla doğunluğa ulaşmadığını göstermektedir.

Aynı şekilde 2021 yılı hane halkı bilişim teknolojisini kullanım oranlarına bakıldığında hanelerin yüzde 92,0'nın internete erişim sağladığı görülmektedir. İnterneti aktif kullananların oranı ise 82,6 olarak hesaplanmıştır. İnternet kullanım oranının bu düzeyde yüksel olması her ne kadar dijital eğitsizliğin azaldığını gösterse de salgın sonrası uygulanan kısıtlamaların ev içi internet kullanımının arttığını söylemek mümkündür. Çünkü hayatın önemli noktalarında yer alan birçok alanın (eğitim, iş, alışveriş gibi) evden takip edilmesi, çoğu haneyi internet kullanımına sürüklemiştir. İnternete ulaşma noktasında kullanılan cihazları kullananların oranının az olması, kullanım amacının farklılaştığını özetlemektedir. Dijital eğitsizliğin anlaşılması noktasında toplumun ya da bireylerin bilişim ve iletişim teknolojilerine erişimi başta olmak üzere gelişmiş teknolojileri

kullanım yeteneklerinin derecesinin önemli olduğunu vurgulayan Baran ve Erdem (2017), ‘erişim’ ile ‘kullanım’ birbirine karşılık gelmediği gibi sonraki kavram bir öncekine atıfta bulunmak yerine anlamsızlaştırır” ifadeleri ile bu kopukluğu desteklemiştir.

Sonuç

Kentleşme, toplumsal gelişmeyi belirleyen bir süreç olup, birçok farklı unsuru kendi içinde barındırmaktadır. Bu yüzden, tüm ülkelerde aynı boyutta yaşanmamaktadır. Gelişmiş bazı ülkelerde bu sürecin tamamlandığı düşünülse de özellikle gelişmekte olan ülkelerde bu süreç hızla devam etmektedir. Her ne kadar niceliksel anlamda bu aşama tamamlanmış olsa da nitelik anlamında çoğu kent bu aşamayı tamamlamış değildir. Kentleşmenin tam anlamıyla gerçekleşmemesi, kentlerdeki eşitsizliğin de varlığını sürdürdüğünü ve sınıflar arasında katmanlaşmanın var olduğu göstermektedir. Bu yüzden günümüzde çoğu kente refahın, huzurun, güvenin ve eşit yaşamın merkezi demek eksik ve hatalı olacaktır.

Kentlerin bu gelişim çizgisini tamamlamaması ve toplumsal eşitsizliğin kentte varlığını sürdürmeye devam etmesi, dijital eşitsizliğin de son bulmayacağı göstermektedir. Kentlerde toplumsal gelişmelere bağlı olarak bazı bireylerin dijitalleşme sürecine dâhil olamamalarını sayısal uçurum olarak yorumlayan Biçer ve Vural (2013: 1675), bu eşitsizliğin canlı bir şekilde varlığını sürdürdüğünü bireylerin *e-devlete* geçme ve kullanma oranlarına bakılarak anlaşılabilirliğini savunmuştur. 2020 yılında alınan verilere² bakıldığında Türkiye’de e-devlet kullanan kişi sayısının 46 milyon civarında olduğu belirlenmiştir. Bu veriler de ülkenin dijital eşitsizlik durumunu anlamamız noktasında önemli ipuçları vermektedir. Her ne kadar Dijk ve Hacker (2000), dijital eşitsizliğin giderildiğini ve özellikle zihinsel ve maddi erişim sorunlarının tamamen veya kısmen çözüldüğünü belirtse de Türkiye gibi çoğu ülkede kentsel dijital eşitsizlik durumunun devam ettiği anlaşılmaktadır. Özellikle sermayenin kentlerde eşitsiz bir dağılım göstermeye devam etmesi, mekânsal ayrımın gözle görülecek şekilde varlığını sürdürmesi ve beraberinde belli bölgelerde teknolojik erişimin sınırlı olması eşitsizliğin devam edeceğini desteklemektedir. Bu yönüyle özellikle

²Detaylı bilgi için Mehmet Fırat Önal’ın E-devlet Kapısı İstatistikleri ve Değerlendirmeler başlıklı makalesine bakılabilir. 28 Şubat 2021 tarihinde <http://www.egovturkey.com/e-devlet-kapisi-istatistikleri-ve-degerlendirme-ler-04032020#:~:text=Ancak%20T%C3%9C%C4%B0K'in%202019%20y%C4%B1%C4%B1,oran%C4%B1%20~%51%20olarak%20g%C3%B6> adresinden erişilmiştir. (Erişim Tarihi: 17/09/2021)

yeni dönemde teknolojik gelişmelere bağlı olarak yeni bir g, kent ve eşişsizlik tanımına ihtiyaç duyulmaktadır. Aynı Şekilde, söz konusu durumlara bağlı olarak da mekânsal ayrışma, kentsel bütünleşme, dışlanma, kümelenme ve tutunma kavramları yeni anlamlar kazanacaktır.

Mekânsal anlamda dijital eşişsizlik kıır-kent ayrımıyla zdeŐleŐmiŐken, bu durum kentlerin farklı bölgelerinde de gözle görülür bir boyutta gözlemlenebilmektedir. Mekânsal farklılaŐmayı tetikleyen unsurlar beraberinde dijital eşişsizliği de getirmektedir. Bu noktada, gerek yerel yöneticilerin gerekse de hkmetlerin erişim imknı sağlama noktasında yeni adımlar atması ve finansal teŐvik sağlaması gerekmektedir. Aynı Şekilde, Almanya ve İngiltere’de uygulamaya konulan ve özellikle kıır-kent ayrımını yok etmeye yönelik hazırlanan “dijital erişim - iletişim politikaları” ülkemizde de uygulanmalıdır.

Gn hızla devam ettiği ülkelerde eşişsiz yaşam da var olacaktır. Kentteki nüfusun artıŐına paralel olarak kentsel eşişsizlik devam edecek ve dijital eşişsizliği de beraberinde somutlaŐacaktır. Kentteki bu eşişsizliğin giderilmesinde özellikle kente yerleşen grupların kentle bütünleŐmesi belirleyici bir rol oynamaktadır. Kentle bütünleşme noktasında sorunlar yaşayan kent göçmenleri için gerekli alt yapının sağlanması, onları kent sistemine daha hızlı dâhil edecek ve eşişsizliği ortadan kaldıracak yollar bulunacaktır. Bunun dıŐında denge hali, sosyal, ekonomik, kültürel ve dijital anlamda sağlandığından kentler de gerçek anlamda kent görünümüne sahip olacak, kentleşme/kentlileŐme ve dijitalleşme süreci hızlanacaktır. Yani kent içinde bir türdeŐlik ve her anlamda bir erişebilirlik sorunu üzüldüğünde kentler gerçek anlamda bir kent görüntüsü kazanacaktır. Diğer türlü, kentler, kemiyet olarak kent olacak, keyfiyet olarak ise köyden farklı olmayacaktır.

Kaynakça

- Alver, K. (2019). Kent imgesi. K. Alver (Ed.), *Kent Sosyolojisi* içinde, Konya: izgi Yayınları.
- Arun, . ve Elmas, . (2021), Türkiye’de Dijital Eşişsizliğin Toplumsal Kökenleri. Mehmet Fiğan ve Yeliz Dede zdemir (Ed), *Dijital Kültür, Dijital Eşişsizlikler ve YaŐlanma* içinde, Ankara: Alternatif Bilişim Derneği Yayınları.
- Bauman, Z. (1999), *Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları*. A. Yılmaz (ev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Chambers, I. (2006). *G, Kültür, Kimlik*. İ. Türkmen ve M. BeŐikçi (ev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Çapar, F. ve Vural, Ö. F. (2013). E-devletleşme Önündeki Engel: Dijital Eşitsizlik. *International Journal of Human Sciences*, 10(1), 1674-1692.
- Demiral, S. (2018), Sosyal Tabakalar ve Kentsel Katmanlar: İstanbul'da Mekansal Ayrışma Biçimleri. L. Sunar (Ed.), *Türkiye'de Toplumsal Tabakalaşma ve Eşitsizlik* içinde, Ankara: Nobel Yayınları.
- Dijk, J. V. ve Hacker, K. (2003). The Digital Divide as a Complex and Dynamic Phenomenon. *The Information Society*, 19 (4), 315-326.
- Erder, N. (1982), Kentsel Bütünleşme-Sonuç ve Öneriler. T. Erder (Ed.). *Kentsel Bütünleşme* içinde, Ankara: Türkiye Gelişme Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Erten, P. (2019). Dijital Bölünme. *Uluslararası Eğitim Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 5(1), 15-23.
- Baran, G. A. ve Erdem, M. T.(2017). Bilgi Toplumundan Dijital Bölünme: Bilişim ve İletişim Teknolojileri Kullanım Yetenekleri Üzerine Bir Tartışma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(15), 1505-1518.
- Göymen, K. (1982). Kentle Bütünleşme Sürecinde Yönetmel Boyutu. T. Erder (Ed.), *Kentsel Bütünleşme* içinde, Ankara: Türkiye Gelişme Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- International Telecommunication Union (ITU), (2021), <https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Pages/stat/default.aspx> (Erişim Tarihi: 06.12.2021).
- Kartal, K. (1978). *Kentleşme ve İnsan*, Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları.
- Keleş, R. (2014). *100 soruda Türkiye'de Kentleşme, Konut ve Gecekondu*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Keleş, R. (2015). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kıray, M. (1982). Toplumsal Değişme ve Kentleşme: Kentle Bütünleşme Sorunu, T. Erder (Ed.) *Kentsel Bütünleşme* içinde, Ankara: Türkiye Gelişme Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Knox, P. ve Pinch, S. (2006). *Urban Social Geography an Introduction*. Essex: Pearson Education Limited.
- Komisyon, (2019). Göç ve Beyin göçü, *Dünya Bankası ECA Ekonomik Güncelleme Raporu*, World Bank Group.
- Kongar, E. (1982). Kentleşen Gecekonducular ya da Gecekonduculardan Kentler Sorunu. T. Erder (Ed.), *Kentsel Bütünleşme* içinde, Ankara: Türkiye Gelişme Araştırmaları Vakfı Yayınları.

- Mumford, L. (2013). *Tarih Boyunca Kent: Kökenleri, Geçirdiği Değişimler ve Geleceği*. G. Koca ve T. Tosun (ev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Nerse, S. (2020). Dijital Eğitimde Eşitsizlikler Kırsal-Kentsel Ayrımlar ve Sosyoekonomik Farklılaşmalar. *İnsan ve Toplum Dergisi*, 10 (4), 413-444.
- Park E. R. ve Burgess, E. W. (2015). *şehir: Kent Ortamındaki İnsan Davranışlarının Araştırılması zerine  neriler*. P. K. Kayalıl (ev.). Ankara: Heretik Yayınları.
- Selwyn, N. (2004). Reconsidering political and popular understandings of the digital divide. *New Media & Society*, 6(3), 341-362.
- Sucu, S. A ve Gündüz, A. (2019). Kitlelerin Yeni G  Mek nları Olarak Sosyal Medya ve Sanal G  İlişkisi, *International Journal of Cultural and Social Studies* (IntJCSS), December, 5(2), 466-490.
- Sunar, L. (2018a). Giriş: Türkiye’de Tabakalaşma ve Eşitsizliği Tartışmak. L. Sunar (Ed.), *Türkiye’de Toplumsal Tabakalaşma ve Eşitsizlik* içinde, Ankara: Nobel Yayınları.
- Sunar, L. (2018b). *Sosyal Tabakalaşma: Kavramlar, Kuramlar ve Temel Meseleler*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Taş, L. (2019). Kentsel Eşitsizlikler: Normallik ve Adaletsizlik Arasında Kentsel Eşitsizlikler. K. Alver (Ed.), *Kent Sosyolojisi* içinde, Konya: izgi Yayınları.
- Tekeli, İ. (2014). *Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. (1977). *Bağımlı Kentleşme: Kırdan ve Kentte Dönüşüm Süreci*. Ankara: Mimarlar Odası Yayınları-18.
- Terence, G. M. (1971). *The Urbanization Process in the Third World: Explorations in Search of a Theory*. London: Bell Publishing.
- Tuna, K. (2013). *Toplumunu Açıklama Girişimi Olarak şehir Teorileri*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- TÜİK. (2019). *Hane halkı bilişim teknolojileri (BİT) kullanım araştırması*. 10 şubat 2021 tarihinde http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1028 adresinden erişilmiştir.
- Tümtaş, M. S. (2012). *Kent, Mek n ve Ayrışma: Kentsel Mek nda Ayrışma Dinamikleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Uçkan,  . (2008). Dijital Bölünme ve Bilgi Uçurumu. *Ulusal E-Devlet Konferansı*, 4-5 Kasım Ankara: İstanbul Bilgi Üniversitesi Türkiye İhracatçılar Meclisi Türkiye Bilişim Vakfı.

- Yıldırım, T. (2009). Sağlık Çalışanları ve Uluslararası Göç: Göç Nedenleri Üzerine Bir İnceleme. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 62(3), 87-94.
- Yurdakul, D. (2021). Yeni Dünyanın Sorunu: Dijital Eşitsizlik, (Yayınlanma Tarihi: 21.05.2021), <https://www.politikyol.com/yeni-dunyanin-sorunu-dijital-esitsizlik/> (Erişim Tarihi: 06.12.2021).

